

Biztos pont a hazai könyvtár- és információtudományban Valóságos könyvtár – könyvtári valóság 6. – Recenzió

Constant point in the Hungarian library and information science Real library – library reality 6. – Review

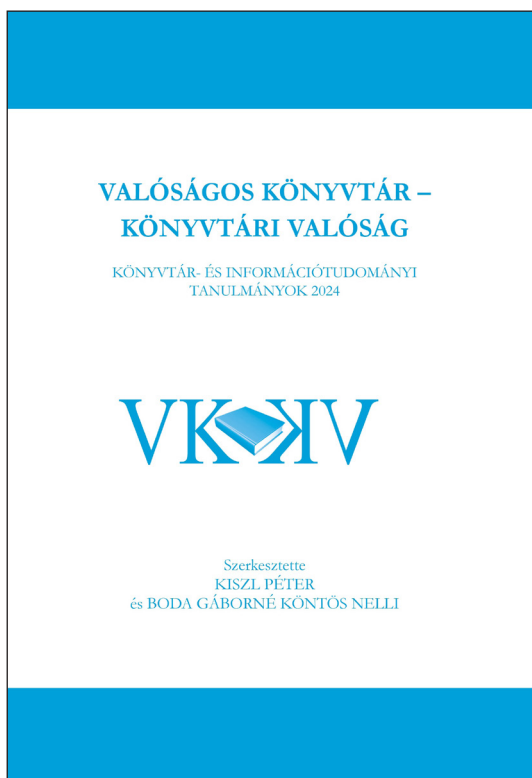
Szüts Etele¹

¹ Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtári Intézet
szuts.etele@oszk.hu

Beérkezett: 2026. 02. 11. / Elfogadva: 2026. 02. 11. / Publikálva: 2026. 02. 26.

Kiszl, P., Boda Gáborné Köntös, N. (szerk.) (2025) *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2024*, ELTE Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest. <https://doi.org/10.21862/vkkv2024>

tudományos konferencia, könyvtár és piaccgazdaság, könyvtárfinanszírozás, könyvtárstatisztika, könyvtárosképzés

Minden páratlan év őszén nagy érdeklődéssel várom a *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság* (VKKV) konferenciasorozat¹ programjának meghirdetését. A rendezvényeket követő tanulmánykötetek megjelenését pedig egyszerre kíséri a szakmai és a személyes várakozásom is. Annak ellenére, hogy a kiadványsorozat egyes könyvei a kezdetektől fogva – DOI-azonosítóval ellátva – elektronikusan is elérhetők az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) repozitóriumában,² és magam is elsősorban ebben a formátumban fogyasztom a szakirodalmat, mindig lelkesen várom, hogy megérkezzen a tiszteletpéldányom és kézbe vehessem a nyomtatott kötetet. Szeretem gyűjteni az irodai könyvespolcomon, és – „hogy a feleségem is örüljön neki” – otthon is fenntartok belőle egy másodsort. Ennek nemcsak az az oka, hogy az alma materem kiadványsorozatáról van szó, amelyben korábban doktoranduszként nekem is volt szerencsém publikálni, hanem az is, hogy a VKKV a szakmánk egyik legfontosabb hazai tudományos fóruma.

A VKKV-konferenciasorozatot 2013-ban indította el az ELTE Bölcsészettudományi Kar (BTK) Könyvtár- és Információtudományi Intézete, a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat keretében, amit az állandóság jegyében azóta is két évente megrendez. Minden alkalom önálló tematika mentén tárgyalja a könyvtár- és információtudomány aktuális kérdéseit. 2023-ban, a hatodik alkalommal megrendezett konferencia³ központi témájául a *könyvtár és a piaccgazdaság* kapcsolatát választották. A téma aktualitását és fontosságát jól mutatja, hogy évről évre egy hasonló elnevezésű kurzuson⁴ is hangsúlyosan megjelenik az intézet oktatási tevékenységében. A könyvtárak és a piaccgazdaság viszonyát azért is tartom különösen fontosnak, mert a könyvtáraknak nemcsak kulturális örökség-megőrző és -közreadó közgyűjteményként, hanem versenyképes szolgáltatóként is jelen kell lenniük a kulturális és információs piacon. A piaccgazdasági környezetben a könyvtáraknak olyan üzleti és működési modellek kialakítására van szükségük, amelyek hosszú távon

szükségük, amelyek hosszú távon

is fenntartható módon biztosítják a szolgáltatásaikhoz való széles körű hozzáférést. Meggyőződésem továbbá az is, hogy a téma hozzájárul annak megértéséhez, miként kapcsolódnak a könyvtárak a tágabb társadalmi és gazdasági folyamatokhoz.

A VKKV-kötetek a kezdetektől fogva biztos pontként, külön fejezetekben mutatják be a budapesti könyvtárosképzés oktatóinak és doktoranduszainak kutatásait. Ezt egészíti ki a más diszciplínák kiemelkedő tudósainak könyvtári vonatkozású gondolatait tartalmazó fejezet, valamint a 2021-ben indított, azóta állandósult, angol nyelvű, nemzetközi partnerekkel közös szekció. Már doktoranduszkoromban a VKKV konferencia- és tanulmánykötet-sorozat egyik nagy érdemének tartottam, hogy egyszerre nyújt előadási és publikálási lehetőséget a könyvtár- és információtudomány doktori (PhD) programjának résztvevői számára. Ez az egyedülálló program biztosítja a tudós könyvtárosok és információs szakértők-kutatók utánpótlását Magyarországon.

Amikor a kötet kézhezvételekor elfoglalta a helyét a sorozat korábbi darabjai mellett – immár ötödikként a polcomon, a kék különböző árnyalataiban megjelent kötetek sorában, ezúttal világoskék borítóval –, még nem sejtettem, hogy ezúttal recenzensként térek majd vissza hozzá. A *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2024* címet viselő tanulmánygyűjtemény méltó folytatása az eddigi kiadványoknak. A kötetben szereplő tanulmányok öt blokkra tagolódnak, amelyeket *Horváth Krisztina*, az ELTE BTK oktatási és tanulmányi ügyek dékánhelyettesének köszöntője vezet be. Az első, visszatérő, *Tudósok a könyvtárakról* című fejezetben ezúttal *Feldné Knapp Ilona*, az egyetem Germanisztikai Intézetének egyetemi tanára és *Mohay Tamás*, a Néprajzi Intézet egyetemi tanára osztják meg pályafutásuk könyvtárakkal kapcsolatos élményeit. Az előbbi írásban a szerző egyúttal egyfajta vázlatos számvetést is készített a szakmai pályafutásáról, utóbbiban pedig megismerhetjük a szerző – gyerekkorától kezdődő – gazdag hazai és nemzetközi könyvtárhasználati szokásait és tapasztalatait.

Ezt követi a konferencia központi témája mentén született kilenc tudományos előadás írott változata, amelyek *Haszonné Kiss Katalin*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár régióigazgatójának, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) elnökségi tagjának gondolati keretezésével kezdődnek. A szekció komoly értéke, hogy az egyetemi oktatók és kutatók mellett, az előadók között helyett kapott gyakorló könyvtári statisztikus, könyvtárvezető, a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) képviselője és az ágazati irányítás néhány szereplője is. Valamennyi tanulmány hozzájárul az adott szakterület elméleti vagy gyakorlati ismeretanyagának bővítéséhez, azonban a terjedelmi szempontokat is figyelembe véve két írást szeretnék kiemelni, személyes szakmai megfontolások alapján.

Az első *Havadi Gergő*, a Könyvtári Intézet osztályvezetőjének *Könyvtárak valósága. Pénzügyi tendenciák a könyvtárakban, 2022-ben* című tanulmánya. A szerző tanulmányában bemutatja, hogyan zajlik a könyvtárak országos statisztikai adatszolgáltatása, ismerteti az adatgyűjtés egész folyamatát, és kiemeli a gyűjtött statisztikai adatok további felhasználási lehetőségeit.⁵ Részletesen elemzi a könyvtárak összes bevételét és kiadását, rávilágítva a működés pénzügyi struktúrájára. Bemutatja a könyvtárak főbb bevételi forrásait és kiadási céljait, kiemelve az állami és önkormányzati támogatások, pályázati források, valamint a kisebb saját bevételek szerepét a mindennapi működés finanszírozásában. Külön kitér az állománygyarapításra fordított kiadásokra, amelyek biztosítják a gyűjtemény folyamatos megújulását és a korszerű, releváns tartalmak elérhetőségét. Továbbá elemzi a személyi juttatásokra fordított kiadások jelentőségét is, hiszen a könyvtári dolgozók bére és járulécai alapvető feltételei a stabil működésnek és a minőségi szolgáltatások biztosításának. A fenti megállapítások tükrében a tanulmányt minden könyvtártípus számára irányadó összefoglalásnak gondolom.⁶

A másik általam kiemelt tanulmányt *Rostás Norbert* közli, aki a Kulturális és Innovációs Minisztérium vezető-kormányfőtanácsosaként és könyvtári referenseként a hazai könyvtári rendszer finanszírozási kérdéseit vizsgálja *A könyvtári rendszer finanszírozása: az állam és az önkormányzat szerepvállalása* című írásában. Az írás egy hiánypótló, átfogó, rendszerszintű elemzést nyújt a hazai könyvtári ellátás finanszírozási hátteréről, ugyanis a téma rendkívül alulreprezentált a hazai könyvtár- és információtudományi szakirodalomban. A szerző világos elméleti keretben, ugyanakkor konkrét adatokra és példákra támaszkodva mutatja be a könyvtári rendszer működését meghatározó állami és önkormányzati felelősségvállalás szerkezetét. Külön erénye a tanulmánynak, hogy a pusztán leírásán túlmutatva értelmezi is a finanszírozási mechanizmusokat, és rámutat azok jogi, szakpolitikai és intézményfenntartási összefüggéseire. A dolgozat részletesen tárgyalja az állami, az önkormányzati, valamint az egyházi és egyéb fenntartású könyvtárak finanszírozási sajátosságait, miközben jól érzékelteti a hazai rendszer centralizált jellegét és annak következményeit. Az elmúlt évtized adataira épülő elemzések különösen értékesek, mivel megbízható alapot kínálnak a könyvtári működés pénzügyi realitásainak megértéséhez. Mindezek alapján ez a tanulmány is szintén minden könyvtártípus számára fontos szakmai támpontot jelenthet, különösen a fenntartói, vezetői és szakpolitikai döntéshozatal szempontjából.⁷

Az intézet oktatóinak a kutatásait bemutató szekcióban is összesen kilenc tanulmány kapott helyet, továbbá *Eszenyiné Borbély Mária*, a Debreceni Egyetem egyetemi adjunktusának, az MKE elnökségi tagjának szekcióvezetői bevezetője. A dok-

toranduszok kutatásairól szóló fejezet pedig nyolc előadást tartalmaz, amelyet *Nagyné Mandl Erika*, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Neveléstudományi Intézet egyetemi docensének gondolatai nyitnak meg. A kiváló írások közül – bár a választás nem könnyű – terjedelmi okok miatt egy-egy tanulmányt emelnék ki.

Németh Katalin, az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének oktatási intézetigazgató-helyettesének tanulmánya a könyvtári közösségi terek szerepét vizsgálja a 21. századi képességek fejlesztésében, különös tekintettel a közkönyvtárakra. A szerző rámutat arra a kettősségre, hogy a digitális és virtuális szolgáltatások iránti igény növekedésével párhuzamosan felértékelődnek a fizikai, biztonságos és semleges könyvtári terek is. A modern könyvtárak nemcsak az elmélyült tanulást és a csendes rekreációt szolgálják, hanem közösségi programok, alkotóterek és szolgáltatások révén aktívan hozzájárulnak a szociális, érzelmi és együttműködési kompetenciák fejlesztéséhez. A tanulmány hangsúlyozza a Z generáció sajátosságait, a közösségvezérelt könyvtári szemlélet jelentőségét, valamint a könyvtárak szerepét a mentális jóllét, az esélyegyenlőség és a könyvtári szorongás csökkentésében. Hazai és nemzetközi jó gyakorlatok bemutatásával igazolja, hogy a téralakítás és a programkínálat tudatos összehangolása hatékony eszköz a fiatalok bevonására és a transzverzális, nem kognitív készségek fejlesztésére. A záró gondolatok szerint a könyvtárak sokfunkciós közösségi terekként képesek ellensúlyt képezni az online világ hatásaival szemben, miközben továbbra is kiemelt szerepet kap az olvasás mint alapvető képesség- és személyiségfejlesztő tevékenység.⁸

Gacov Katalin, a szolnoki Versegly Ferenc Könyvtár és Közművelődési Intézmény igazgatója és a PhD-program doktoranduszhallgatója *A könyvtár bölcs befektetés* című tanulmányában amellel érvel, hogy a közkönyvtárakra fordított közpénzek nem költséget, hanem sokszoros társadalmi és gazdasági megtérülést jelentő befektetést jelentenek. A szerző rámutat arra, hogy a globális válságok – különböző gazdasági krízisek, Covid-19 – felerősítették azt a nyomást, amely a kulturális intézményeket – azon belül különösen a könyvtárakat – érte, miszerint a döntéshozók felé egyre inkább számszerűsíthető, objektív bizonyítékokra van szükség a fenntarthatóság igazolásához. A tanulmány nemzetközi példák (ALA,⁹ IFLA,¹⁰ UNESCO¹¹) alapján bemutatja a ROI (Return on Investment = befektetésarányos megtérülési mutató) módszertanát, valamint olyan empirikus kutatásokat, amelyek szerint a közkönyvtárakba fektetett minden egyes pénzegység átlagosan 2–6-szoros megtérülést hoz a közösségek számára. Kiemelt esettanulmányként szerepel a kanadai London Public Library és az ausztráliai Victoria állam közkönyvtári rendszere, ahol a gazdasági hatás számszerűen igazolható. A magyar gyakorlat bemutatásakor a szerző rámutat az átfogó hazai elemzések hiányára, ugyanakkor pozitív példaként emeli ki az infografikák és marketingeszközök alkalmazását, valamint a Gödöllői Városi Könyvtár és Információs Központ és a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár ROI-számításait. A tanulmány egyik fő következtetése, hogy a könyvtári érdekérvényesítés ma már elképzelhetetlen a pénzügyi nyelv tudatos használata nélkül, és napjainkra a társadalmi hasznosság mérése stratégiai jelentőségűvé vált.¹²

Végezetül az utolsó tanulmányblokk a sikeres nemzetközi kapcsolatokat mutatja be egy külön angol nyelvű szekcióban, két külföldi partner bevonásával. A thaiföldi *Sukhothai Thammathirat Open University*vel és a norvég *Oslo Metropolitan University*vel hibrid – részben jelenléti, részben távolléti (online) – formában tartottak közösen a *Librarianship in the age of Artificial Intelligence (AI) and after COVID-19* címen. A fejezetet *Barátné Hajdu Ágnes*, az intézet egyetemi tanárának előszava nyitja meg. A szekcióban tizenegy tanulmány kapott helyet, a szerzők között két magyar szerzővel (*Radó Rita* és *Bella Katalin*).

Végezetül néhány megjegyzés magáról a könyvről. Bár a *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság* sorozat korábbi darabjai már hozzászoktatták az olvasót ehhez a kiegyensúlyozottan magas szakmai minőséghez, érdemes külön is hangsúlyozni, hogy a jelen kötet a hazai gyakorlatban ritkán tapasztalható tudományos igényességgel készült el. Konferenciakötetek esetében egyáltalán nem magától értetődő az a példás szerkesztői és lektori munka, amely itt megvalósult. Kiemelkedő hozzáadott értéket jelent, hogy a tanulmányokat szakmailag felkészült lektorok véleményezték, ráadásul a hazai könyvtárosképzés csaknem valamennyi intézménye képviseltette magát ebben a folyamatban. A kötet belső koherenciája *Kovács Katalin* olvasószervezői tevékenységének köszönhető, míg a szerkesztési egységesség és a tudományos színvonal következetes fenntartása – a szerzők közreműködésével – *Kiszl Péter* és *Boda Gáborné Köntös Nelli* szerkesztői munkáját dicséri. A kötet egészét áthatja a bibliográfiai és formai igényesség, a szerzői életrajzok kétnyelvűek, feltüntetésre kerültek a szerzők ORCID-azonosítói, és valamennyi tanulmány önálló DOI-val is rendelkezik. A kötet zárásaként minden íráshoz elérhető az angol nyelvű absztraktok is. Mindez nem csupán szerkesztési gondosságot tükröz, hanem a nemzetközi tudományos diskurzushoz való tudatos kapcsolódás jele.

A VKKV-sorozat jelentősége nem csupán abban áll, hogy konferenciát és tanulmánykötetet hoz létre, hanem abban is, hogy folyamatosságot biztosít a szakmai párbeszédben. A hazai könyvtár- és információtudomány publikációs fórumai korlátozott számban állnak rendelkezésre, így minden olyan kezdeményezés, amely tartósan, minőségi színvonalon és intézményileg stabilan működik, kiemelt jelentőséggel bír. A VKKV6 ebből a szempontból is megerősíti a sorozat helyét a szakmai nyilvánosságban.

Az előző VKKV-kötet kapcsán Tóth Máté készített recenziót, aki a tükör metaforát használta írásában: „Tükör, amiben megsemlélhetjük magunkat, a szakterületünket, azt, hogy mi 2023-ban a könyvtári valóság. A tükör visszatérő motívuma az ELTE által közzétett köteteknek is. Erre utal a konferenciasorozat, valamint a kötet címe is: Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. A valóság mindig az, amit a tükörben látunk, és nem az, amit mi gondolunk magunkról.”¹³ Tóth Máté szavaival egyetértve, azt kiegészítve én a *biztos pont* képét társítanám a VKKV-sorozathoz. Olyan szakmai tájékozódási pontként tekintek rá, amelyhez vissza lehet és vissza is kell térni, konferenciaként, tanulmánykötetként és szellemi műhelyként egyaránt. A VKKV6 kötete egyszerre tükrözi a hazai könyvtár- és információtudomány aktuális kérdéseit, valamint kijelöli azokat az irányokat, amelyek mentén a szakmai gondolkodás továbbhaladhat. Akár levesszük a polcra – ami ma már egyre inkább ritkaságnak számít a műfajban –, akár megnyitjuk a PDF-et a számítógépünkön vagy valamelyik okoseszközünkön, a kötet megbízható referenciaként szolgál. Intézményi stabilitása, tematikai következetessége és tudományos igényessége révén a sorozat mára megkerülhetetlen referenciává vált, különösen egy olyan szakmai közegben, ahol a folyamatos reflexió és az önértelmezés létkérdés. A *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2024* tanulmánykötet méltó folytatása és egyben megerősítése ennek a szerepnek, *biztos pont a hazai könyvtár- és információtudomány térképén*.

Jegyzetek

¹ ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet (2026) *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság*. Elérhető: <https://lis.elte.hu/vkkv> (Utolsó elérés: 2026. 02. 10.)

² Kiszl, P., Boda Gáborné Köntös, N. (szerk.) (2025) *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2024*, ELTE Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest. <https://doi.org/10.21862/vkkv2024>

³ Tószegi, Zs. (2024) *Tudomány: Válaszok a globális kihívásokra – a Valóságos könyvtár – könyvtári valóság VI. konferencia előadásai*, Central European Library and Information Science Review (CELISR), 1(1), p. 78–99. Elérhető: <https://journals.bme.hu/celistr/article/view/36972/22308> (Utolsó elérés: 2026. 02. 10.)

⁴ ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet (2026) *Könyvtári pénzügyek – vendégelőadások mesterszakos hallgatóinknak*. 2025. január 29. Elérhető: <https://lis.elte.hu/content/konyvtari-penzugyek-vendegeloadasok-mesterszakos-hallgatoinknak.t44808> (Utolsó elérés: 2026. 02. 10.)

⁵ Könyvtári Intézet (2026) *Könyvtári trendjelentések*. Elérhető: <https://ki.oszk.hu/informacioszolgalattas/konyvtari-trendjelentések> (Utolsó elérés: 2026. 02. 10.)

⁶ Havadi, G. (2025) Könyvtárak valósága. Pénzügyi tendenciák a könyvtárakban, 2022-ben. In: Kiszl, P., Boda Gáborné Köntös, N. (szerk.) *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2024*. p. 45–53. ELTE Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest. <https://doi.org/10.21862/vkkv2024.45>

⁷ Rostás, N. (2025) A könyvtári rendszer finanszírozása: az állam és az önkormányzat szerepvállalása. In: Kiszl, P., Boda Gáborné Köntös, N. (szerk.) *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2024*. p. 55–66. ELTE Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest. <https://doi.org/10.21862/vkkv2024.55>

⁸ Németh, K. (2025) Közönség és közösség: A könyvtári közösségi terek szerepe a képességfejlesztésben. In: Kiszl, P., Boda Gáborné Köntös, N. (szerk.) *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2024*. p. 213–223. ELTE Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest. <https://doi.org/10.21862/vkkv2024.213>

⁹ American Library Association = Amerikai Könyvtárosok Szövetsége.

¹⁰ International Federation of Library Associations and Institutions = Könyvtári Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége.

¹¹ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization = az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete.

¹² Gacov, K. (2025) A könyvtár bölcs befektetés. In: Kiszl, P., Boda Gáborné Köntös, N. (szerk.) *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2024.* p. 259–269. ELTE Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest. <https://doi.org/10.21862/vkkv2024.259>

¹³ Tóth, M. (2024) *A könyvtári valóság tükre / Valóságos könyvtár – könyvtári valóság 5. – Recenzió*, Central European Library and Information Science Review (CELISR), 1(1), p. 127–130. Elérhető: <https://journals.bme.hu/celISR/article/view/37679/22420> (Utolsó elérés: 2026. 02. 10.)